

VIIDEN TYÖTTÖMÄN KUVAUS KALEVAN SEURAKUNNAN TYÖTTÖMIEN RUOKAILUSTA

Jyrki Pikkarainen

Opinnäytetyö, syksy 2010

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Länsi, Pori

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Pikkarainen, Jyrki

Viiden työttömän kuvaus Kalevan seurakunnan työttömien ruokailusta

Pori, syksy 2010. 37 s., 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Länsi Pori. Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus.

Tutkimuksen tehtävänä oli kuvata Kalevan seurakunnan diakoniatyön kerran viikossa järjestämässä työttömien ruokailussa aterioivien työttömien kokemuksia ruokailuun osallistumisesta ja heille muodostunutta käsitystä tilaisuuden merkityksestä. Tilaisuus kokoaa viikoittain 50 - 70 aterioijaa Tampereella Kalevan kirkolle.

Tutkimusmenetelmäksi valittiin laadullinen tutkimus. Tutkimuksen ydin muodostui viiden henkilön haastatteluaineistosta. Haastateltaviksi ilmoitettiin kaksi naista ja kolme miestä. Kaikki haastateltavat olivat kokeneet pitkäaikaistyöttömyyden. Kunkin haastattelun kesto oli 20–30 minuuttia. Haastattelukysymyksinä olivat: Miten kuvailet työttömien ruokailun merkitystä itsellesi? Mitä seurakunta sinulle merkitsee? Haastattelijat muotoili tarkentavat kysymyksensä tietoisuuden kehä -kaavion mukaisesti: Mitä ajattelet työttömien ruokailusta? Herättääkö siellä käyminen joitakin tunteita? Mitä tahtoisit tältä tilaisuudelta? Kuvaile vielä omaa toimintaasi täällä vieraillessasi? Mitä muuta työttömien ruokailussa tapahtuu? Haastattelut nauhoitettiin ja ne kirjoitettiin ylös sanatakkasti haastatteluaineiston sisällönanalyysiä varten. Tehtiin sisällönanalyysi. Tarkoituksena oli auttaa aineistoa puhumaan omasta puolestaan perusteellisesti ja kattavasti. Tutkimustulos on aineistolähtöinen sanallinen kuvaus niistä merkityksistä, jotka haastatellut työttömät nostivat esiin. Teksti sisältää haastatteluotteita.

Työttömien ruokailun neljä tärkeintä merkitystä ovat: Osallistuminen lisää sosiaalista vuorovaikutusta. Yhteisöstä on tullut sen osallistujille tärkeä vertaisryhmä. Osallistuminen aktivoi. Osallistujat kokevat oman aktivoitumisen mielekkään. Työttömien ruokailuun osallistumisen kuvailtiin tuovan elämään monenlaista mielekästä sisältöä. Tilaisuuteen tuleminen itsessään on seurakunnallista osallistumista, mutta se on myös ollut portti muihin seurakunnan toimintoihin. Työttömien ruokailuun osallistuminen helpottaa siihen osallistuvien arkielämää. Edullinen, lämmin ateria hyvässä seurassa on suuri helpotus työttömän arkiviikkoon.

Haastateltavat esittivät toiveen, että työttömien ruokailuun olisi mahdollisuus tulla useammin kuin kerran viikossa. Seurakuntatoiminnan jatkohaasteena nähdään se, miten työttömien keskinäistä vertaistukea voitaisiin lisätä.

Asiasanat:

diakonia, kvalitatiivinen tutkimus, pitkäaikaistyöttömyys, seurakunta, työttömät

ABSTRACT

Pikkarainen, Jyrki.

Five Unemployed Persons' Description of Soup Kitchen for the Unemployed Arranged by the Parish of Kaleva.

37 p., 2 appendices. Language: Finnish. Pori, Autumn 2010. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Work. Degree: Bachelor of Social Services + Deacon.

The aim of the study was to describe the experiences of the unemployed who took part in the soup kitchen at Kaleva church and the meaning they gave to that occasion. The soup kitchen is open weekly for 50-70 diners and it is arranged by the parish of Kaleva in Tampere.

The research was qualitative. The interviews of five unemployed persons formed the core of the research. Two women and three men became interviewees. All of them had experienced long-term unemployment. Each interview took 20–30 minutes. The questions were: How do you describe the meaning of the soup kitchen to you? What is the meaning of the congregation to you? The interviewer made focusing questions using the help of the awareness circle: What do you think about the soup kitchen? Have you any emotions when you participate? What do you expect when you participate? Describe what you do when you are here? What else happens during the meal? The interviews were recorded and transcribed. The material was then analysed using content interpretation. The aim was to let the material speak for itself as thoroughly and extensively as possible. The research result is material-based written description of the meanings that the interviewees brought up. The text includes response quotations.

The most important meanings of the soup kitchen for the unemployed were: Participation increased social interaction. The community in the soup kitchen had become an important peer group. The participation activated. The interviewees experienced activation pleasant. The participation was told to give meaning to life. The soup kitchen itself was a congregation and it was also a gateway to other congregational activities. It was also considered as help in everyday life. An inexpensive warm lunch helped coping in everyday life.

The interviewees had a request that the soup kitchen could be open more often – at least twice a week. Congregational challenge is how possible peer group support can be organised more extensively.

Keywords:

congregation, long-term unemployment, qualitative research, social work of the church, the unemployed

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1. TYÖTTÖMÄN RINNALLA KULKIEN VAI KOMPUROIDEN	5
2. PITKÄAIKAISTYÖTTÖMYYS JA DIAKONIAITYÖ	6
2.1 Työttömyys koskettaa monia	6
2.2 Työttömyydessä selviämisen edellytykset	7
2.3 Kirkon diakoniaityö työttömän tukena	10
2.4 Kalevan seurakunnan diakoniaityö työttömän tukena	11
3. TIETOISUUDEN KEHÄ TUTKIMUKSEN TUKENA	15
4. TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ	17
5. AINEISTONKERUU JA ANALYYSIMENETELMÄ	18
5.1 Aineiston keruu	18
5.2 Haastattelukysymykset	19
5.3 Aineiston analysoiminen	21
6. TYÖTTÖMIEN RUOKAILUN MYÖNTEISET TULOKSET	24
6.1 Työttömien ruokailuun osallistuminen lisää vuorovaikutusta	25
6.2 Työttömien ruokailuun osallistuminen aktivoi	26
6.3 Työttömien ruokailuun osallistuminen tuo sisältöä elämään	27
6.4 Työttömien ruokailuun osallistuminen helpottaa arkea	29
7. POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	30
7.1 Tutkimuksen eettinen tarkastelu	30
7.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	31
7.3 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset	31
7.4 Jatkotutkimus- ja kehittämishaasteet	33
LÄHTEET	34
LIITE 1: TAULUKKO 1: Sisällönanalyysi haastatteluaineistosta	36
LIITE 2: Työttömien ruokailun toteuttajat kaudella 2009-2010	37

1. TYÖTTÖMÄN RINNALLA KULKIEN VAI KOMPUIROIDEN

Työvoimatarve ei palautunut 1990-luvulla lamaa edeltäneelle tasolle, koska osa yrityksistä oli kuollut ja osa yrityksistä etsi vähemmällä työvoimalla tehokkaampaa tuotantotapaa. Suhdannetyöttömyys muuttui osin rakennetyöttömyydeksi. Työttömyyseläke ja eläkeputki ovat olleet suomalaisen yhteiskunnan tapa sopeuttaa työvoiman ylitarjontaan kuuluvia henkilöitä. (Aho 2004, 3 - 4;12.) Työttömyystilanteen huonontuminen sai seurakunnat liikkeelle nopeasti. Useissa seurakunnissa oli vuoden 1993 loppuun mennessä jonkunlaisia tilaisuuksia työttömille. Seurakunnat kutsuivat työttömiä kokoon, jotta saataisiin perustettua työttömien oma yhdistys. Niissä, joissa yhdistys jo oli, toimittiin yhteistyössä sen kanssa. Uusia toimintamuotoja edustivat erilaiset ruokailut ja neuvonta ylivelkaantuneille. Ossi Ojala kuvaa näitä toimia seurakuntien kompuroinniksi työttömien ihmisten rinnalla. (Ojala 1998, 15 - 18.)

Olen havainnut seurakuntien diakoniatyöhön tutustuvana Diakonia-ammattikorkeakoulun aikuisopiskelijana, että 2000-luvun laman haasteisiin on vastattu edelleen erilaisilla ruoka-aputoimilla. Samalla olen havahtunut siihen, että vaikka 1990-luvun alun lamasta tulee pian kuluneeksi jo kaksi vuosikymmentä, ei tällä välilläkään ole pidetty aiheellisena keskeyttää työttömien ruokailuja tai ruokakassien jakamista.

Kalevan seurakunnan diakoniatyö on järjestänyt Tampereella torstaisin toimintaa työttömille vuodesta 1993 alkaen ensin aamukahvien merkeissä ja jo 15 vuoden ajan työttömien ruokailuja. Tämän tutkimuksen tehtävänä on kuvata työttömien ruokailussa aterioivien työttömien henkilöiden kokemuksia ruokailuun osallistumisesta ja heille muodostunutta käsitystä tilaisuuden merkityksestä. On tarkoitus kuvata sitä, kuinka tilaisuuteen osallistujat kokevat tilaisuuden ja itsensä sen jäseninä.

Työttömien ruokailun tärkeimmät merkitykset ovat sosiaalisen vuorovaikutuksen lisääntyminen, aktivoituminen, mieluisa uusi elämän sisältö ja pieni apu arjen ruokahuollossa. Tutkimustulosta arvioimalla on mahdollista miettiä, voivatko seurakunnat vastata työttömien tarpeisiin jatkossa yhä kokonaisvaltaisemmin. Tutkimuksen kuluessa nousi useita kertoja esiin vertaistuen merkitys. Jos seurakunta kompasteleekin työttömän rinnalla, voisi se tarjota mahdollisuuden vertaisryhmien kokoontumisille, joista toivottavasti löytyisi vakaa rinnalla kulkija – toinen työtön.

2. PITKÄAIKAISTYÖTTÖMYYS JA DIAKONIATYÖ

2.1 Työttömyys koskettaa monia

1990-luvun alun laman seurauksena työttömien määrä nousi noin 100 000:sta noin 450 000:een. Lama kymmenkertaisti suomalaisten pitkäaikaistyöttömyyden ja vuosikymmen lopussa todettiin, että pitkäaikaistyöttömyys muuttui osin pysyväistyöttömyydeksi. Työttömyysputkeen jääneistä suuri osa on jo vanhuuseläkkeellä. (Kortteinen & Tuomikoski 1998, 11 - 12). Simo Ahon käyttönottama käsite krooninen työttömyys tarkoittaa sitä, että työnhakija ei ole yli kahteen vuoteen ollut mainittavasti avoimilla työmarkkinoilla, vaikka on yhtäjaksoisesti pääasiassa kuulunut työvoimaan. Yli seitsemän vuotta työttömänä olleiden määrä on kasvanut. Krooniseen työttömyyteen on joutunut väkeä koko 1990-luvun ajan. (Aho 2004, 6,36.) Erona edelliseen työttömyyskauteen 1960 - 1970-lukujen vaihteessa, kun maataloudesta tuli työmarkkinoille runsaasti uutta työvoimaa, oli se, että silloin tilannetta tasapainotti voimakas maansisäinen muuttoliike ja se, että noin 200 000 suomalaista muutti Ruotsiin työskentelemään ja asumaan. Koska 1990-luvulla ei ollut voimakasta kasvualaa, joka olisi vetänyt töihin, työttömyys syvensi sosiaalista ja sosiaalipoliittista ongelmaa. Sen ratkaisemista pidettiin jo tuolloin tärkeänä, jotta välttyttäisiin yhteiskunnan halkeamiselta. (Kortteinen & Tuomikoski 1998, 12 - 13.)

Nyt 2000-luvun laman jälkeen näemme Kortteisen ja Tuomikosken ennustuksen osuneen oikeaan: osa työikäisistä ihmisistä on siirretty pysyvästi syrjään. Kymmenprosenttista työttömyyttä pidetään nykyisin yleisesti siedettävänä yhteiskunnallisena ilmiönä. Kortteinen ja Tuomikoski (1998, 19 - 21) kyselivät kirjassaan 1998, tuottaako pitkittyvä työttömyys huono-osaisuuden kasautumista, millä tavoin pysyväistyttömät sopeutuvat osaansa ja millaista asenneilmastoa he kantavat, kun joutuvat elämään normaalista poikkeavalla tavalla tukien varassa, joten heidän tutkimuksensa vaikuttaa hyvinkin tuoreelta.

Työministeriön mukaan pitkäaikaistyöttömiä ovat henkilöt, jotka ovat olleet työttömiä edelliset 12 kuukautta. Heidän lisäksi vaikeasti työllistyviä ovat myös rinnasteiset pitkäaikaistyöttömät eli henkilöt, jotka ovat olleet työttömänä 12 kuukautta edeltävien

16 kuukauden aikana, toimenpiteiltä työttömäksi jääneet eli henkilöt, jotka eivät ole työllistyneet 3 kuukauden aikana työllisyyttä edistävän toimenpiteen jälkeen sekä työvoimapolitiisilta toimenpiteiltä toimenpiteille sijoitetut henkilöt. (Aho 2004, 3 - 4, 12.) Vuoden 2009 lopussa pitkäaikaistyöttömyys lähti pitkään jatkuneen laskuvaiheen jälkeen uudelleen kasvuun. Viime laman aikana vuodesta 1990 vuoteen 1994 pitkäaikaistyöttömien osuus nousi kolmesta prosentista 27 %:iin. Vuonna 2008 pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä oli edelleen 21 prosenttia. Se koski 43 600 henkilöä. Heikossa työmarkkina-asetuksessa olevat työllistyvät huonosti jopa rekrytointiongelmia kokeneilla toimialoilla, vaikka kyse olisi suhteellisen vähäistä ammattitaitoa vaativista tehtävistä. (Säynätmäki 2010.)

Työttömiä raportoidaan maaliskuussa 2010 olevan 10,4 %. Valtionvarainministeriö ennustaa kuluvan vuoden kokonaistyöttömyysprosentin tulevan olemaan 10,2 % ja vuoden 2011 prosentin jäävän yhdeksään. Paikallisesti luvut voivat olla huonompiakin. Tampereen seudun työttömyys oli huhtikuussa 11 %. STX-telakan lomautusten toteutuessa Turun seudun työttömyysprosentin kohoavan yli 17 %. (TV-uutiset ja sää 2010a,c.) Työministeri Anni Sinnemäki näkee, että pitkäaikaistyöttömien määrän rajun kasvun vuoksi hallituksen on ryhdyttävä ripeisiin toimiin. Hänen mukaansa syksyn lisätalousarviota pitää työstää pitkäaikaistyöttömyyden näkökulmasta (Kivessilta 2010).

2.2 Työttömyydessä selviämisen edellytykset

Pitkäaikaistyöttömän kohtuullinen selviäminen vaatii, että hänellä on käsitys elämisen mielestä ja merkityksestä ja että hänen on mahdollista turvata elantonsa. Merkitystä antavat yhteisyyssuhteet, joista luontevimpia ovat omat läheiset. Elannon tasoa turvaavat sosiaaliturvan lisäksi lyhyetkin työrupeamat. Työttömänä eletyn ajan jatkuessa pitkään työnhakijoiden kvalifikaatiot ja työkuntoisuus laskevat, ja on vaarana, että he eivät enää kelpaa työnantajille. Lähtöasemaltaan parempiosaiset työttömät selviävät työttömyydestä paremmin, koska heidän yhteisöllinen tukensa ja luottamukselliset ihmissuhteet toimivat paremmin. Lisäksi heidän on helpompi turvata työllisyyttään, koska vaatimustasoaan laskemalla heillä on laajempi mahdollisuus työllistyä. Kulutuksen suhteen tilanne on sama. Mitä alempana on lähtötasoltaan, sitä nopeammin tulee pohja vastaan. Säästöt loppuvat nopeasti, kun tulot pienenevät.

Heikoin on tilanne niillä, jotka ovat työttömäksi joutuessaan heikkopalkkaisia tai tilapäistyöntekijöitä. (Kortteinen & Tuomikoski 1998, 150 - 151, 167)

Irtisanotuksi tuleminen on nöyryyttävää. Lievempää nöyryytys on silloin, kun koko yritys lopettaa ja työttömäksi jäädään suurella joukolla. Nöyryyttävät kokemukset, joihin työtön työttömyyden pitkittyessä törmää, saavat hänen uskonsa loppumaan ja sosiaalisen epäluottamuksen kasvamaan. Nöyryytys voi nosta esiin väkivaltaisia reaktioita ja masennusta. Häpeä on nöyryytyksen syvempi psykodynaaminen muoto, jonka oireina voi olla sisäänpäin kääntyneenä itsetunnon romahtaminen ja ulospäin suuntautuneena häpeäraivoa, toisen mitätöiminen tai häpäiseminen. Hylkäyskokemus voi nostaa esiin aiemmin koettuja hylkäyskokemuksia, jolloin tapahtumaan liittyy voimakkaita hädän ja avuttomuuden tunteita ja kokemuksia. Toimivaa ihmissuhdetta tarvitaan työttömyydestä johtuvan surutyön läpikäymiseen sekä nöyryytyksen ja häpeän voittamiseen. Rakastava puoliso voi hyväksyntänsä ja tarpeensa osoittamisella tehdä paljon eheyttävää työtä. Samoin on lasten kanssa. Kun työtön henkilö hoitaa lapsiaan, ei kyse ole vain hoidosta, vaan myös siitä, että lapset antavat sisältöä elämään. Toisaalta tahdotaan jaksaa lasten tähden, toisaalta saadaan lapsilta palautetta, joka auttaa jaksamaan. Kun perhe puuttuu tai lapset ovat jo lähteneet kotoa, voi yhteisöllisen siteen ylläpitäminen olla hankalaa yksilöistyvässä kulttuurissamme varsinkin työttömyyden pitkittyessä. Tällöin kotona on liian vähän sitä, missä voi kokea olevansa tarpeellinen. (Kortteinen & Tuomikoski 1998, 23 - 36; 62 - 70.) Tällöin vertaistuen ja muiden kodin ulkopuolisten yhteisöjen löytyminen voi olla ratkaisevan tärkeää työttömyydessä selviämiseksi.

Nälkä kuuluu monen pitkään työttömänä olevan elämään. Pitkäaikaistyöttömän taloudellisen perusturvan määrä on niin pieni, että se johtaa vääjäämättä nälän kokemiseen. Toimeentulotukea saava henkilö kokee nälkää ainakin ajoittain. Nälkään liittyvä nöyryytys vie uskoa ja luottamusta ihmisiin. Suomessa työttömien toimeentulo on järjestetty koko työvoiman kattavalla sosiaalivakuutuksella. Kaksijakoisessa järjestelmässä työttömyyskassojen jäsenien korvaus on suhteutettu työttömyyttä edeltäviin ansioihin. Sen suuruus on noin 60 % ansioista. Tätä ansiosidonnaista työttömyystukea voi saada 500 päivän ajan. Tämän ajan jälkeen ja työttömyyskassoihin kuulumattomille maksetaan yleistä työmarkkinatukea. Jos henkilö kieltäytyy ottamasta vastaan hänelle tarjottua työtä tai ammatillista koulutusta tai hän on ollut sairas tai

oleskellut ulkomailla, ei hänelle makseta työmarkkinatukea tai se maksetaan alennettuna. Alennetun työmarkkinatuen portaat ovat – 20% ja – 40%. Näitä tukia saavat ovat olleet työmarkkinoilla passiivisia. Käytännössä pitkään työttömänä ollut joutuu turvautumaan myös viimesijaiseksi tarkoitettuun sosiaalipoliittiseen toimeentuloturvaan eli toimeentulotukeen. Näin joutuu tekemään noin 30 % kaikista työttömistä ja noin 50 % pitkäaikaistyöttömistä. (Kortteinen & Tuomikoski 1998, 105 - 106; 162.) Myös diakoniatyöntekijöitä haastatelleet tutkijat Elina Juntunen, Henrietta Grönlund ja Heikki Hiilamo ovat 2006 julkaistussa tutkimuksessaan huomanneet, että diakoniatyöntekijöiden asiakkaat olivat joutuneet hakemaan lähes säännöllisesti toimeentulotukea asumistuen ja työmarkkinatuen lisäksi (Juntunen, Grönlund & Hiilamo 2006, 117).

Edellä luetellut tekijät voivat johtaa pitkäaikaistyöttömän kokemaan leimautumista. Jos hän näkee sen vaikuttavan itseensä, hän joutuu kehittämään menettelytapoja joko paljastaakseen tai salatakseen leimansa ja joka tapauksessa selvittääkseen sen kanssa elämässään. Koettu stigma voi vähentää pitkäaikaistyöttömän itsearvostusta (Noppari 2006, 173). Uutiset raportoivat tämän tutkimuksen tekemisen aikana, että ruoka-apu koetaan yhä häpeälliseksi. Vaikka seurakunnat pyrkivät auttamaan nälän vaivaamia, ei ruokakassi ole kaikille oikeanlainen apu, sillä häpeä estää ottamasta sitä vastaan (TV-uutiset 2010b).

Kalevan seurakunnan johtavalla diakonian viranhaltijalla Anna-Leena Mansukoskella on vastaanottotyössään kokemus siitä, että työttömyyden johdosta apua hakemaan tullut ei ole henkilökohtaisesta kutsusta huolimatta tullut mukaan työttömien ruokailuun. Yleisin selitys on ollut, ettei henkilö arvele kykenevänsä selviytymään siitä sosiaalisesti. Kyseessä ei kuitenkaan ole työttömäksi leimautumisen pelko, vaan esimerkiksi julkisen paikan ja yhteisen aterioinnin tuomat sosiaaliset paineet. He ovat usein vastaanottaneet ruoka-apua ruokakassin muodossa. Pitkäaikaistyöttömyyden suurimpina haasteina Mansukoski näkee normaalista poisputoamisen ja lamaantumisen. Aktiivisuuden vähentyminen näkyy siinäkin, että seurakunnan tarjoamat keskusteluryhmät eivät kokoa työttömiä. (Mansukoski, Anna-Leena, henkilökohtainen tiedonanto 3.3.2010.)

2.3 Kirkon diakoniatyö työttömän tukena

Vuonna 1978 Suomen ev.lut. kirkon piispainkokous esitti vetoimuksen seurakunnille, että ne tekisivät voitavansa työttömyyden ja sen seurausten lieventämiseksi. Ossi Ojanen raportoi työttömille kohdennettua seurakunnallista toimintaa olleen tuolloin ainakin Imatralla, Tampereella ja Nivalassa. Imatralla tehtiin selvitys, jonka tuloksena saatiin tieto, ettei työttömäksi jääneelle tule ensimmäisenä mieleen etsiä apua tilanteeseensa seurakunnasta. Helsingin seurakuntayhtymän yhteinen kirkkoneuvosto ei vielä 1979 pitänyt aiheellisena ryhtyä toimenpiteisiin työttömyyden johdosta vaikka yhteiskunnallisen työ johtokunta sitä esitti. 1980-luvun aikana Imatralla toimi työttömien päiväkahvit sekä pidettiin leirejä ja seminaareja työttömille. Myös Lahdessa ja Laitilassa pidettiin leirejä työttömille. Työttömyystilanteen nopea huonontuminen 1990-luvun alussa sai seurakunnat liikkeelle yllättävän nopeasti. Useissa seurakunnissa oli vuoden 1993 loppuun mennessä ollut jonkunlaisia tilaisuuksia työttömille. Eräillä paikkakunnilla seurakunnat kutsuivat työttömiä kokoon, jotta saataisiin perustettua työttömien oma yhdistys. Toisissa, joissa yhdistys jo oli, toimittiin yhteistyössä niiden kanssa. Leirit, retket ja pienryhmät ovat olleet seurakunnille tuttuja työmuotoja ja niitä on sovellettu myös työttömyystyössä. Työttömien kannalta ne muistuttivat AY-liikkeen järjestämää virkistystoimintaa. Uutta toimintamuotoa edustivat erilaiset ruokailut ja velkaneuvonta. Kirkossa pyrittiin vastaamaan työttömyyden haasteisiin ihmisyyttä kunnioittavalla tavalla. Ossi Ojala kuvaa sitä seurakuntien kompuroinniksi työttömien ihmisten rinnalla. (Ojala 1998, 15 - 18.)

Tampereen evankelis-luterilaisen seurakuntayhtymän vuosikertomuksessa mainitaan työttömille suunnatusta toiminnasta useissa yksiköissä ja seurakunnissa. Seurakuntayhtymän yhteinen diakoniatyö auttaa työttömiä kahden projektin yhteydessä: nuoria työttömiä Unelmatupa-toiminnassa ja työttömiä maahanmuuttajanaisia Yhdessä työhön -hankkeessa. Yhtymän yhteiskunnallisen työn papit ovat olleet työttömien tukena ilmaiseksi Etappi-vertaisryhmätuen kautta ja maksullisena palveluna Tampereen Myllyhoitoklinikalla. Harjun seurakunta järjestää työttömien ruokailuja Tesoman lähiössä. (Tampereen ev.lut. seurakunnat, 2010.) On oletettavaa, että Tampereen ev.lut. seurakuntien diakoniayksiköiden vastaanottotyöhön ja erilaiseen ruoka- ja talousapuun sisältyy paljon kohtaamisia myös työttömien kanssa, vaikka niistä ei vuosikatsauksessa enempää erikseen mainita.

Tutkijat Elina Juntunen, Henrietta Grönlund ja Heikki Hiilamo ovat 2006 julkaistussa tutkimuksessaan todenneet haastattelemiensa diakoniatyöntekijöiden yhtäpitävänä havaintona, että työmarkkinatuella elävät työttömät ovat yksi diakoniatyön taloudellisen avun tyypillisistä asiakasryhmistä. Koska he yleensä olivat eläneet jo vuosia ilman palkkatuloja, oli heidän taloudellinen tilanteensa erittäin haavoittuva ja tarve diakonian taloudelliseen apuun toistuva. Pienikin yksittäinen meno on tällaisissa tapauksissa vaikea. Näiden työttömien henkilöiden tilanne on vielä hankalampi, jos heillä on velkaa, sairauksia tai riippuvuuksia. (Juntunen, Grönlund & Hiilamo 2006, 102 - 103.)

Diakoniatyöntekijöiden kohtaamat työttömät jakaantuvat seuraaviin ryhmiin: pitkäaikaistyöttömiin, juuri työttömäksi jääneisiin, yksinhuoltajiin, maahanmuuttajiin ja romaneihin. Vaikka diakonian taloudellinen tuki on tarkoitettu tilapäiseksi avuksi, on näihin ryhmiin kuuluvilla toistuvaa tarvetta hakea taloudellista apua seurakunnasta. (Juntunen, Grönlund & Hiilamo 2006, 110 - 111.)

2.4 Kalevan seurakunnan diakoniatyö työttömän tukena

Kalevan seurakunnan diakoniatyön esite alkaa sanoilla, joissa kerrotaan seurakunnan sitoutuvan ihmisten kokonaisvaltaiseen auttamiseen:

Kirkon diakonia perustuu kristilliseen rakkauteen. Diakoniatyö on lähimmäisen auttamista erilaisissa kriiseissä ja elämäntilanteissa. Se on rinnalla kulkemista niin iloissa kuin suruissakin. Seurakunnan diakoniatyö on hengellistä, henkistä ja aineellista apua. Tavoitteena on ihmisen kokonaisvaltainen auttaminen, omatoimisuuden lisääminen sekä tukeminen omassa itsenäisessä elämässä. (Kalevan seurakunta 2010.)

Kun mainitaan, että lähimmäisiä autetaan erilaisissa kriiseissä ja elämäntilanteissa, puhutaan myös pitkäaikaistyöttömistä. Heistä jokainen voi mieltää kuuluvansa tässä mainittuihin ryhmiin tai ainakin johonkin niistä. Kalevan seurakunnan diakoniatyö järjestää paljon ryhmätoimintaa, joka kokoaa runsaasti Tampereen kaupunkialueen väkeä arkisin päiväaikaan. Kalevan seurakuntaa pidetään yhtenä kolmesta Tampereen keskustaseurakunnista. Kaupunginosat, jotka kuuluvat sen alueeseen ovat Tammela, Kaleva, Petsamo, Käpylä, Lapinniemi, Kissanmaa, Järvensivu ja Iidesranta. Diakonian ryhmien jäseniksi ovat vakiintuneet selvästi yli 70-vuotiaat eläkeläisnaiset. Näitä ryhmiä ovat palvelupiiri, Tullaan tutuksi -ryhmä, Hyvän mielen kerho

mielenterveyskuntoutujille, Anjan iloiset askartelijat, Kissanmaan raamattupiiri ja kohtaamispaikka sekä Kalevan ja Väinölän kirkontuvat. Erityisesti työttömille tarkoitettuja seurakunnan ryhmiä ovat torstainen työttömien ruokailu ja maanantainen kokkikerho. Kokkikerho on tarkoitettu myös muille vähävaraisille kuin työttömille. (Kalevan seurakunta 2010.)

Toiminnan suuntaviivoja seuraaville lähivuosille pohtiessaan jouluna 1992 Kalevan seurakunnan diakoniatyön vastuunkantajat totesivat työikäisillä ja erityisesti työttömällä esiintyvän monimuotoista ahdinkoa, jonka helpottamiseksi katsottiin tarvittavan seurakunnan voimavarojen keskittämistä (Kalevan seurakunnan diakoniatyön johtokunnan kokouspöytäkirja 16.12.1992). Kalevan seurakunta alkoi järjestää viikoittaisia työttömien aamukahveja vuonna 1993. Diakonissa Anna-Leena Mansukoski oli silloin mukana ja ideoi yhdessä pastori Jaakko Puntan kanssa toiminnan alkuvaiheita. Kokoontumiset aloitettiin kaupungilta vuokratussa kerhuhuoneessa Sammonkadulla. Kalevan seurakunnan aluetyön Sammon piiristä saatiin vapaaehtoisväkeä avuksi käytännön järjestelyihin. Joka viikko kaikki tarvikkeet kahvikuppeja myöden kuljetettiin pastori Puntan autolla paikalle ja vapaaehtoisemännät tarjoilivat kahvit. (Mansukoski, Anna-Leena, henkilökohtainen tiedonanto 3.3.2010.) Aamukahvitoiminta siirtyi syksystä 1993 lähtien Kalevan kirkolle ja sen yhteydessä tarjottiin myös puuroa. Väkeä kävi 20 - 40 henkilöä (Kalevan seurakunnan toimintakertomus vuodelta 1993).

Sisällöllisenä tavoitteena diakoniatyöntekijöillä oli toiminnan alussa auttaa työttömyydestä johtuvan mahdollisen häpeän poistaminen ja talousvaikeuksissa kamppailevan tukeminen. On nähty tarpeelliseksi osoittaa, että kirkko on työttömän rinnalla antaen hänelle saman ihmisarvon kuin työssäkäyvällekin. Tilaisuuksien ohjelma on ollut alusta alkaen vapaamuotoinen asiakkaiden ehdoilla toteutuva. Diakonian viranhaltija tai pappi on ollut tilaisuuden aikana keskustelukumppanina. (Mansukoski, Anna-Leena, henkilökohtainen tiedonanto 3.3.2010.) Kalevan kirkolle siirtymisen jälkeen mukaan tullut vapaaehtoisvastuunkantaja Maija Eerola pyydettiin mukaan nimenomaan seurustelemaan asiakkaiksi tulevien kanssa (Eerola, Maija, henkilökohtainen tiedonanto 4.3.2010).

Vuodesta 1995 lähtien Kalevan seurakunnan työttömien kokoontuminen on ollut nimeltään työttömien ruokailu. Ruokailun hinta oli aluksi viisi markkaa. Rahauudistuksen jälkeen vuodesta 2002 alkaen hinta on ollut yhden euron. Vuonna 2009 hinta nousi 1,50 euroon. Ruokalistalla on vaihtuva keitto, ruisleipää, voita, etikkapunajuurta, herkkukurkkua, vettä, maitoa, piimää. Keittoa saa santsata. Jälkiruokana tarjoillaan kahvia ja vaaleita voileipiä. Tilaisuus toteutuu syyskuusta toukokuuhun joka torstai klo 11 - 12.30 seurakuntaemännän, diakonian viranhaltijan ja diakoniapapin sekä kuuden vapaaehtoisvastuunkantajan voimin. Vapaaehtoisväki on useamman vuoden ajan koostunut samoista ahkerista ja uskollisista ihmisistä. Muutoksia heidän kokoonpanossaan on tapahtunut vain vähän. Oheistoimintana tilaisuuden yhteydessä välitetään myös Pelastusarmeijan kanssa yhteistyössä leipää kotiin mukaan otettavaksi. Diakoniatyölle tulevia käytettyjä vaatteita lahjoitetaan tarvitseville ruokailujen yhteydessä. (Mansukoski, Anna-Leena, henkilökohtainen tiedonanto 3.3.2010; Eerola, Maija, henkilökohtainen tiedonanto 4.3.2010.)

Kävijöiden määrä on ollut koko sen historian ollut viikoittain useita kymmeniä. Viime vuosina keskimääräinen kävijä määrä on ollut 60 henkilöä. Tilaisuuden lopettamista ei ole kahdeksantoistavuotisen historian aikana koskaan vielä harkittu. Joidenkin asiakkaiden status on muuttunut työttömästä eläkeläiseksi. Heidän on sallittu jäädä asiakkaiksi, jottei heille syntynyt sosiaalinen verkosto häviäisi. Muutoin ruokailuun osallistuvien oletetaan olevan työttömiä. Se selvitetään tarvittaessa kysymällä työttömyyskorttia ateriamaksun rahastuksen yhteydessä. Ruokailuun osallistuvilta edellytetään sen aikana päihteettömyyttä. Tämän vaatimuksen valvomiseksi on pidetty tärkeänä, että henkilökunnassa on aina läsnä myös miespuolinen henkilö. Tämä henkilö on useimmiten ollut diakoniapappi. Ruokailuun osallistumisen edellytyksenä ei ole kirkkoon kuuluminen. Tätä ei toiminnassa millään lailla kysellä. (Mts. 2010.)

Ruokailun yhteydessä on mahdollisuus osallistua diakoniapapin pitämään hartaustilaisuuteen. Siitä tiedotetaan tilaisuuden ovimainoksessa ja ajankohdan läheystyössä hartauden alkamisesta kuulutetaan ruokailutilassa. Hartaus toimitetaan erillisessä seurakuntasalissa ruokailutilan välittömässä läheisyydessä. Mahdollisuus hartauteen osallistumiseen on ollut toiminnan alusta alkaen lukuun ottamatta ensimmäistä kevättä, jolloin toimittiin Sammonkadun kerhohuoneella. Anna-Liisa Mansukosken mukaan Jumalan sana ei ole tahdottu julistaa väkisin, vaan on pidetty

parempana, että jokainen tilaisuuteen tuleva voi vapaaehtoisesti valita, tuleeko hartauteen vai ei. Sinne voi tulla silloin, kun kokee sen hyväksi. Vastuunhenkilöt rukoilevat ennen tilaisuuden alkua omassa piirissään joka aamu tekemänsä työn ja tulevien asiakkaiden puolesta. Puolivuositain he kokoontuvat yhteen arvioimaan kulunutta toimintakautta ja suunnittelemaan seuraavaa. (Mts. 2010.)

3. TIETOISUUDEN KEHÄ TUTKIMUKSEN TUKENA

Tietoisuuden kehä on kaavio, jonka avulla voi paremmin hahmottaa omaa kokemustaan käsillä olevassa tilanteessa. Tietoisuuden kehän jaottelun avulla voi seurata jäsennellysti keskustelukumppaninsa kertomusta ja ymmärtää häntä paremmin. Tietoisuuden kehän kaaviossa on viisi aluetta: havainnot, ajatukset, tunteet, tahto ja toiminta. Visuaalisesti nämä alueet voidaan esittää esim. reikäleivän lohkoina tai kukan viitenä terälehtenä. Nämä kaikki alueet ovat mukana jokaisessa kokemuksessamme ja ne ovat tiedostettavissa ja hyödynnettävissä toisen kuuntelemisen, itsensä ymmärtämisen tai itseilmaisun apuna. Käsitteen kehittäneen työryhmän muodostivat professorit Sherod Miller, Phyllis Miller, Elam W. Nunnally ja Daniel B. Wackman Minnesotan yliopiston perhetutkimuskeskuksessa. He loivat sen parantaakseen kumppanien välistä kommunikaatiota. Sen käyttäminen auttaa henkilöä tarkastelemaan eri aiheita laajasti ja ilmaisemaan niitä kattavasti yhdessä puhumisen taitojen kanssa. (Miller & co 1997, 7, 25 - 26.) Kuusi puhumisen taitoa Millerin ja kumppaneiden mukaan ovat: puhu itsestäsi, kuvaile havaintojasi, kerro ajatuksesi, ilmaise tunteesi, sano mitä tahdot sekä kuvaa toimintaasi (mts. 37).

Tietoisuuden kehän käyttäminen tutkimuksen tukena varmistaa, että haastatteluaineistosta tulee laajasti ja tyhjentävästi haastateltavien kokemuksia raportoiva. Haastattelija voi seurata haastateltavan ilmaisua alueiden osalta ja tehdä tarvittaessa lisäkysymyksiä tai toistaa kysymyksiä niin, että kaikki alueet tulevat haastattelussa kattavasti vastatuiksi.

Koska haastattelutilanteessa tietoisuuden kehä on haastateltavien nähtävillä kuvassa 1 sivulla 21 nähtävässä muodossa, tulevat haastateltavatkin saamaan kuvaamistaan asioista laajan ja selkeän itsearviointin. Heidän ei tarvitse valmistautua mitenkään erityisesti haastatteluun tietoisuuden kehän vuoksi tai harjoitella sen käyttöä. Se tulee mukaan luontevasti osaksi vuorovaikutustilannetta, koska haastattelija käyttää perhetutkimuskeskuksen työryhmän kehittämiä kuuntelemisen taitoja. Nämä taidot ovat: ole tarkkaavainen, ilmaise kuullesi, rohkaise kertomaan lisää, tee yhteenveto sekä kysy lisää. Erityisesti tarkkaavainen kuunteleminen ja sen aikana tapahtuva tietoisuuden kehän aihealueiden tunnistaminen sekä yhteenvedon tekeminen kuullun tarkastamiseksi

auttaa sekä haastattelijaa että haastateltavaa omaksumaan laajan kuvan keskustelun aiheesta. (mts. 58, 63 - 64.) Tällainen kuuntelemisen tapa luo haastattelun osapuolten välille luottamuksellisen ja turvallisen ilmapiirin, joka auttaa haastateltavaa ilmaisemaan avoimesti erilaisia kokemuksiaan asiasta. (Mts. 70)

4. TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata Kalevan seurakunnan diakoniatyön viikoittain järjestämässä työttömien ruokailussa aterioivien työttömien henkilöiden kokemuksia ruokailuun osallistumisesta ja heille muodostunutta käsitystä tilaisuuden merkityksestä. Oli tarkoitus kuvata sitä, kuinka tilaisuuteen osallistujat kokevat tilaisuuden ja itsensä sen jäseninä. Mielenkiintoista olivat erityisesti tavat, joilla he haastattelussa identifioivat, muotoilevat ja käsittelevät itse esiin nostamiaan kokemuksia ja merkityksiä. Oli myös tarkoitus antaa haastateltavalle ikään kuin peili, jonka avulla hän voi havaita ja tiedostaa omaa ajatteluaan työttömien ruokailusta.

5. AINEISTONKERUU JA ANALYYSIMENETELMÄ

5.1 Aineiston keruu

Tutkija on oppija, joka etsii tutkimansa ilmiön merkitystä ja rakennetta. Tietojenkeruun alkuvaiheessa nähtiin tarpeelliseksi muodostaa kokonaiskuva erityisesti 1990-luvun alun laman seurauksista, koska haastateltavien ja työttömien ruokailun toiminnan historia rakentuu yli kymmenen vuoden aikana. Kirjallisten lähteiden lisäksi seurattiin mediassa esiintyvää uutisointia pitkäaikaistyöttömyydestä. Tämä vaihe tapahtui vuoden 2010 alkupuolella. Sen aikana valmisteltiin ja toteutettiin myös haastattelut.

Tutkimusmenetelmäksi valittiin laadullisen tutkimusperinteen mukainen teemahaastattelun sisällönanalyysi. Tutkimuksen ytimen muodostaa haastatteluaineisto, johon on haastateltu viittä työtöntä henkilöä, jotka osallistuivat työttömien ruokailuun keväällä 2010. Tutkimukseen osallistuvat olivat joutuneet työttömiksi vähintään kolme vuotta sitten. Yksi henkilö oli ollut työttömänä 1993 vuodesta alkaen. Kaikki haastateltavat olivat kokeneet pitkäaikaistyöttömyyden. Lyhimmänkin ajan työttömänä ollut täyttää ne kriteerit, joita Simo Aho pitää kroonisen työttömyyden tunnusmerkkeinä (Aho 2004, 6).

Erilaisista kysely- ja haastattelumalleista päädyttiin teemahaastatteluun. Kyselylomakkeen avulla ei olisi voitu odottaa teemahaastattelun etuihin kuuluvien seikkojen toteutumista. Haastattelutilanteen odotettiin muotoutuvan joustavaksi keskusteluksi haastateltavan kanssa. Haastattelijalla oli myös mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoja ja esitellä tietoisuuden kehää apuvälineenä. Joustavassa haastattelussa kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä, kuin haastattelija katsoo sen aiheelliseksi. Tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72 - 74.)

Tutkimuksen teemahaastatteluissa pyrittiin löytämään tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisia merkityksellisiä vastauksia. Haastattelutilanteessa pyrittiin auttamaan haastateltavaa jäsentämään tietoisuuttaan tutkittavasta ilmiöstä uudella tavalla tietoisuuden kehä -käsittekartan mukaan. Haastattelija muotoili tarkentavat

kysymyksensä tietoisuuden kehän viiden alueen mukaisiksi. Haastattelun alussa keskustelu eteni vapaasti haastateltavan kerronnan mukaan. Haastattelun loppupuolella haastattelija osoitti tarkentavien kysymystensä yhteydessä kuvaa tietoisuuden kehästä ja eteni kysymyksissä tarkkaavaisen kuuntelijan tavoin ja teki yhteenvetoja kuulemastaan. (Mts.; Miller & co 1997, 25 - 33; Tuomi & Sarajärvi 2009, 74.)

Haastatteluaineisto päätettiin kerätä viideltä henkilöltä. Työttömien ruokailut kokoavat viikoittain 50 - 70 aterioijaa. Jotta tutkimuksen satunnaisuus toteutuisi, päätettiin esittää kutsu tutkimukseen 25.3.2010 työttömien ruokailun ollessa käynnissä Kalevan kirkon ala-aulassa. Haastattelija Jyrki Pikkarainen esitteli lyhyessä puheenvuorossa itsensä Diakonia-ammattikorkeakoulun aikuisopiskelijaksi ja kertoi lyhyesti haastattelun aiheen kaikkien ruokailijoiden kuullen. Nopeimmat ilmoittautujat oli päätetty valita haastateltaviksi. Haastateltaviksi ilmoittautui kaksi naista ja kolme miestä. Tyytyväisenä laitettiin merkille, että haastatteluun ilmoittautuneiden henkilöiden sukupuolijakauma vastasi ruokailijoiden sukupuolijakaumaa. Noin 60 aterialle osallistuvasta vähän alle 20 olivat naisia loput miehiä. Haastatteluista neljä toteutettiin kahden tunnin kuluessa kutsun esittämisestä. Kunkin haastattelun kesto oli 20 - 30 minuuttia. Viides haastattelu sovittiin tehtäväksi 1.4.2010. Näin tapahtui. Kaikki haastattelut nauhoitettiin digitaaliseen muotoon ja ne kirjoitettiin ylös sanatarkasti sisällönanalyysin tekemistä varten.

Kerätyn haastatteluaineiston sisällönanalyysin tehtävänä on päästä selville haastateltavien kertoman sisäisestä rakenteesta ja itse merkityksistä. Materiaali tahdottiin nähdä erityisesti yksilön kokemuksen antamasta näkökulmasta käsin. Tutkija pyrki asettamaan tietoisuuden kehän avulla kysymyksiin hallitun rajatun näkökulman, mutta hän on ollut avoin myös mahdolliselle yllätykselle, vaihteluille. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 168 - 169.)

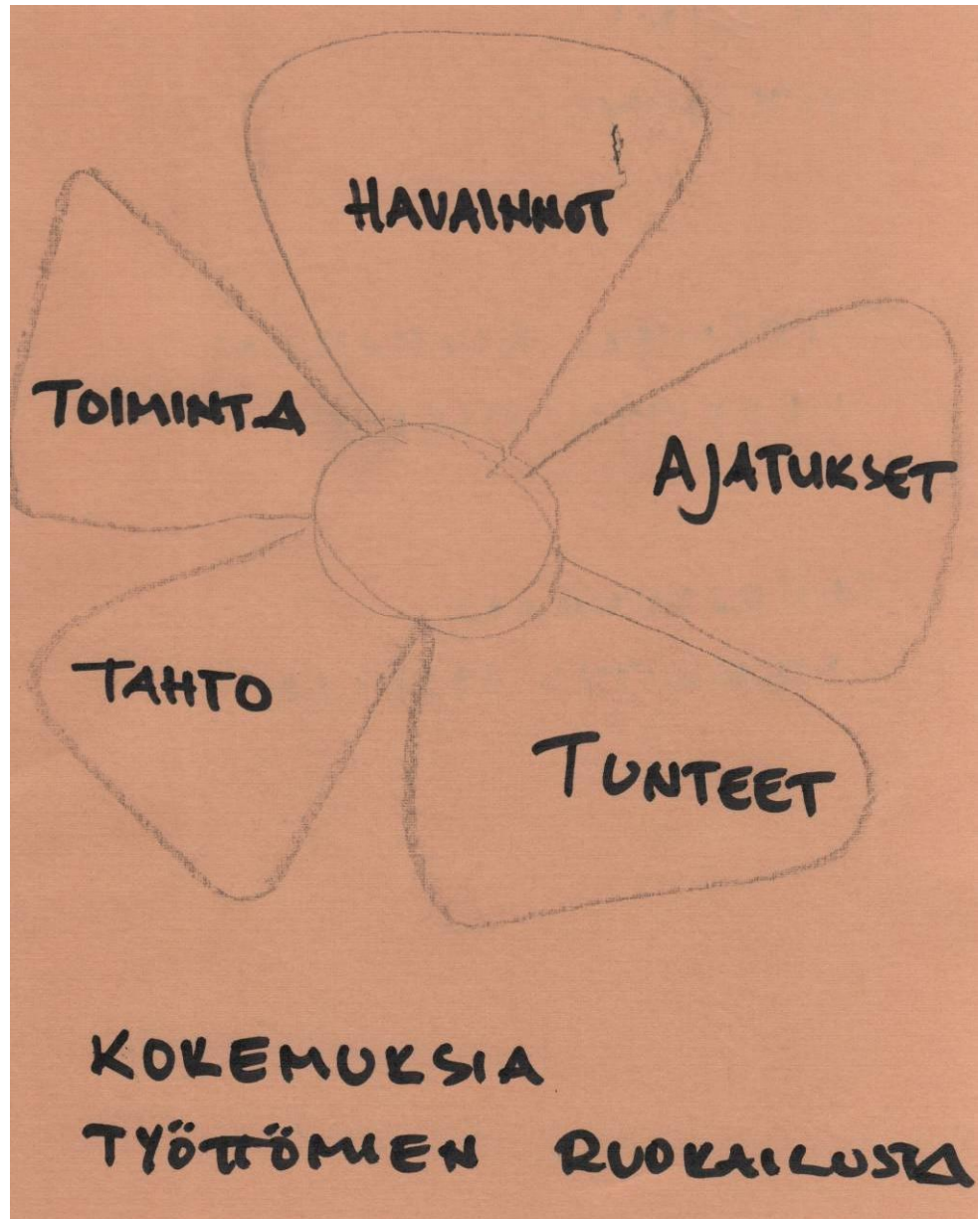
5.2 Haastattelukysymykset

Perustietoina haastateltavilta kysyttiin etunimi, sukupuoli ja ikä. Varsinaisia kysymyksiä haastattelun alun vapaamuotoisessa osassa oli kolme. Ne olivat:

Pyyntö, että haastateltava luonnehtisi omin sanoin työttömyystilannettaan. Miten kuvaillet työttömien ruokailun merkitystä itsellesi? Millainen seurakunnan merkitys sinulle on?

Haastattelukysymyksiä ilmaisissa pyrittiin samaan asiasisältöön, vaikka sanamuodot hieman vaihtelivat. Tarkkuutta tässä asiassa ei laadullisen tutkimuksen perinteissä pidetä välttämättömänä. Vaihteluväli voi olla avoimen haastattelun tyyppisestä strukturoidusti etenevään haastatteluun. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74.) Haastattelun lopussa otettiin Minnesotan yliopiston perhetutkimuskeskuksen kehittämä tietoisuuden kehä -käsitekartta esiin, kuva 1 sivulla 21, ja muotoiltiin loput kysymykset siihen kirjattujen osioiden mukaisesti. Tietoisuuden kehä on kehitetty paremman itseilmaisun työvälineeksi. Se auttaa myös keskustelun kuuntelevaa osapuolta kertojan tietoisuuden hahmottamisessa. Tutkimuksessa sitä käytettiin kuten professori Millerin työryhmä (Miller & co 1997, 59) opettaa tarkkaavaisen kuuntelijan tekevän. Haastattelija pystyi tunnistamaan vastauksissa tietoisuuden kehän osa-alueet. Hän seurasi keskustelukumppanin puhetta ja auttoi tätä jäsentämään omaa kertomustaan kertaamalla välillä kuulemaansa. Sekä haastattelijalle että tiedonantajalle muodostui jäsentynyt ja laaja näkemys haastateltavan kokemuksista ja ajatuksista. Viimeiset kysymykset olivat:

Kysyn vielä yksityiskohtaisemmin tämän kuvion avulla kokemuksiasi työttömien ruokailusta. Kerro mihin asioihin kiinnität huomiotasi, kun tulet ovesta sisälle tähän ruokailuun. Millä perusteella valitset istumapaikkasi? Mitä ajattelet työttömien ruokailusta? Herättääkö täällä käyminen mieleesi joitakin tunteita? Millaisia toiveita sinulla on tätä tilaisuutta koskien? Mitä tahtoisit tältä tilaisuudelta? Kuvaile vielä omaa toimintaasi täällä vieraillessasi? Mitä työttömien ruokailussa tapahtuu muuta? Nouseeko mieleesi vielä jotain, mitä tahtoisit sanoa?

KUVA 1:
Haastattelijan haastateltavalle esittämä tietoisuuden kehä
(Miller & co 1997, 25 - 33)

5.3 Aineiston analysoiminen

Analyysi aloitettiin lukemalla useita kertoja läpi viiden henkilön tuottaman aineiston puhtaaksikirjoitettuja haastatteluotteita. Ne kerättiin myös visuaalisesti näkyville tietoisuuden kehä -kaavion muotoon. Kokemuksia ja merkitystä paljastavia lauseita tarkisteltiin ja pyrittiin vertaamaan kaikkiin haastatteluihin. Analyysin edetessä havaittiin, että lauseita, joissa ilmaistiin kokemusten merkitystä, sisältyi erityisesti

vastauksiin, joissa vastattiin kysymyksiin: Mikä on työttömien ruokailun merkitys sinulle? Mikä seurakunnan merkitys on sinulle? Mitä ajatuksia tähän toimintaan osallistuminen herättää? Mitä vielä tahdot sanoa omana mielipiteenäsi? Niistä suodattui esiin merkityksiä, joita tutkimuksen alkaessa oli lähdetty metsästämaan.

Hirsjärvi ja Hurme kuvaavat laadullista tutkimusta kolmevaiheisena prosessina, jonka osat ovat kuvailu, luokittelu ja yhdistely. Tutkimus eteni heidän esittämänsä käytännön mukaisesti. Tarkoituksena on auttaa aineistoa puhumaan omasta puolestaan perusteellisesti ja kattavasti. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Johtopäätösten tekemisessä tutkija pyrkii ymmärtämään, mitä asiat tutkittavalle merkitsevät. Tässä tutkimuksessa vivahteikas haastatteluaineisto on mukana alkuperäisinä sanatarkkoina lainauksina. Niiden lauseita on lyhennetty niiden asiasisältö säilyttäen. Luokkien syntymistä auttoi lauseiden vertaileminen toisiinsa jäsentämällä ja päättelemällä. Luokkien avulla voitiin nimetä tutkimusmassasta tärkeät ja keskeiset kokemukset. Jotkut tutkijat nimittivät tätä vaihetta aineiston muuntamiseksi tai tiivistämiseksi. Kun aineisto saatiin luokiteltua, se järjesteltiin taulukkoon ja yhdistelyn tuloksena syntyneitä luokkia nimettiin toimintaa ilmaisevina lauseina (LIITE1). Samalla arvioitiin sen onnistumista käyttäen apuna kysymyksiä:

Kuinka olennaisia kaikki luokat ovat? Kuinka ne ovat yhteydessä toisiinsa? Ovatko ne toisiaan pois sulkevia vai toisensa osittain peittäviä? Kuinka paljon aineistoa luokat sisältävät? Onko luokilla samanarvoinen status eli painoarvo?

Luokittelun ja aineiston koodaamisen jälkeen ryhdyttiin varsinaiseen analyysin rakentamiseen. Osien samankaltaisuuksia ja säännönmukaisuuksia arvioitiin. Muodostettiin luokkien pohjalta, osin niitä yhdistelemällä, lopulliset merkitysisällöt. Tämän työskentelyn jälkeen arvioitiin, onko tutkijan oma ajattelutyö ja ymmärtäminen ollut kattavaa. Pyrkimyksenä oli havaita ja ilmaista se mahdollisesti uusi näkökulma, jonka aineiston luokittelu avaisi. Laadullisessa tutkimuksessa tulkintaa tehdään koko tutkimusprosessin ajan. Parhaimmillaan tämä jatkuva havaintojen ja tulkintojen tekeminen pitää tutkimuksen käynnissä ja oikeilla raiteilla. Välillä tutkija kiinnittää huomiota yksityiskohtiin ja välillä laajempiin kokonaisuuksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 143 - 152.; Tuomi & Sarajärvi 2009, 112 - 113.)

Tutkimuksen yhteenvedossa on luotu aineistolähtöisesti kokonaisvaltainen tulkinnallinen selitys niistä merkityksistä, jotka työttömien ruokailuun osallistuvat nostavat esiin haastatteluissaan. Tämän haastattelututkimuksen lukija voi tutustua tähän tulokseen seuraavassa luvussa, jossa laadullisesti analysoitu haastatteluaineisto esitetään sanallisessa muodossa. Teksti sisältää haastatteluotteita. Tiivistetty teksti on esitetty myös taulukkomuodossa sivulla 35 tutkimuksen liitteessä n:o 1. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 143 - 152; 169 - 170.)

6. TYÖTTÖMIEN RUOKAILUN MYÖNTEISET TULOKSET

Tutkimuksen teemahaastatteluihin osallistuneet viisi henkilöä olivat kaikki kokeneet pitkäaikaistyöttömyyden. Heissä oli kolme miestä ja kaksi naista. Iältään neljä heistä oli yli kuusikymmentävuotiaita, yksi oli noin viisikymmentävuotias. Jokainen oli työtön alkaessaan käydä työttömien ruokailussa.

Pari vuotta on käyty.

Olen käynyt täällä 4-5 vuotta, sitä luokkaa.

Luin lehdestä ja ajattelin, että kait siellä voi käydä kun kerran on työtön.

Talous alkoi heikentyä 2006 ja huomasin, että kyllä täällä voi käydä.

Mää oon 93 lähtien ollut mukana, kun mää silloin tulin työttömäksi.

Jokaisen kohdalla voidaan katsoa täytyneen pitkäaikaistyöttömyyden ja kroonisen työttömyyden kriteerit. Yksi heistä toivoo vielä voivansa palata työelämään. Kolme heistä on ollut työttömänä niin pitkään, että he olivat haastattelua tehtäessä jo vanhuuseläkkeellä. He ovat siirtyneet pysyväistyöttömistä eläkeläisiksi.

Jäin työttömyysputkeen - siitä on jo 6 vuotta. Meiltä vähennettiin väkeä.

Ollut kolme vuotta Tampereella ja sen koko ajan työttömänä.

Olen ollut aika kauan työttömänä. Jäin työstä pois 2004.

Reippaat kymmenkunta vuotta kun jäin työttömäksi.

Mä oon ollut työttömänä niin pitkään, että olen jo vanhuuseläkkeellä. 57-vuotiaana jäin työttömyysputkeen.

Tutkimuksen toimintaympäristöä kartoitettaessa haastateltiin työttömien ruokailun toiminnasta vastaavaa diakonian viranhaltijaa Anna-Leena Mansukoskea ja vuodesta 1993 saakka toiminnan toteuttajana toiminutta Maija Eerolaa. Heidän mukaansa leimautumisen pelko ei nykyään vaivaa työtöntä, koska työttömyys on ilmiönä yleinen ja siitä puhutaan yleisesti. Työttömyys on ennemminkin rehellisesti tunnustettu elämäntilanne kuin lokeroiva leima. (Mansukoski, Anna-Leena, henkilökohtainen tiedonanto 3.3.2010; Eerola, Maija, henkilökohtainen tiedonanto 4.3.2010.) Tutkimuksen yhteydessä tehty sisällönanalyysi työttömien ruokailun osallistuneiden haastatteluista antaa luvan yhtyä tähän ennakkokäsitykseen. Haastateltavat eivät ilmaise mitään seikkoja, joiden perusteella voisi päätellä heidän pitävän leimaamista tai leiman kantamista ongelmanaan. Heille työttömien yhteisö on tuttavien joukko ja kaivattu vertaisryhmä, josta he saavat tukea ja seuraa.

Kun haastateltavilta kysyttiin, millaisia tunteita he ovat tunnistaneet nousseen työttömien ruokailussa käymistä kohtaan, he ovat harvasanaisia. Kaksi vastaajaa ohitti kysymyksen kertomalla mielipiteitään toiminnasta. Vastanneet käyttivät hyvin neutraaleja ilmaisuja.

Emmää sillai minkäänlaisella tunteella tuu.

Eivät mulla ne tunteet läikähä yli eivätkä ali - sellanen neutraali.

Mä tulin ensin uteliaisuudesta kattoon. Kyllä mä varmaan alussa ensin jännitin, kun oli outoa. Tietysti ensin oli silleen outoa, vaikeata, mut, kun olin päättänyt, kävin vaan. Ei mulla oo kyllä mitään sellaista tunne sidettä tässä.

Ainoa vahvasta tunteesta kertova ilmaisu kertoo henkilön sisäisestä kamppailusta uuteen sosiaaliseen tilanteeseen tulemisessa, ei niinkään työttömän stigmaan reagoinnista.

Työttömien ruokailun tärkein merkitys sisältyy haastateltavien yhteiseen kokemuksen elämänlaadun paranemisesta. Elämänlaadun parantumista voidaan ilmaista neljällä tarkentavalla kokemuksella. On koettu, että omassa elämässä sosiaalinen vuorovaikutus on lisääntynyt työttömien ruokailuun osallistumisen myötä. Työttömien ruokailuun osallistuminen vaatii itsessään aktiivisuutta, mutta sen myötä on aktivoiduttu muutenkin. Haastateltavat ovat kokeneet saaneensa elämäänsä mieluisaa uutta sisältöä ja apua arjen haasteisiin.

Toinen toistaan auttaa - lähimmäinen lähimmäiselle.

Tää on verkostojuttu - nimenomaan turvaverkko.

6.1 Työttömien ruokailuun osallistuminen lisää vuorovaikutusta

Työttömien ruokailuun osallistuminen lisää sosiaalista vuorovaikutusta. Työttömien ruokailu on kohtaamispaikka, jossa voi keskustella tuttujen tai tuntemattomien kanssa pinnallisista tai syvällisistä asioista. Ruokapöydässä kerrataan viimeisimmät kuulumiset ja otetaan kantaa päiväpolttaviin keskustelunaiheisiin. Koska toistensa luona kyläilyn kynnyks on korkea, on tuttuja helppo tavata ruokailun yhteydessä. Toisaalta ruokailusta löytää tuttunsa, joita kaduilla ja toreilla ei aina onnistu tapaamaan.

Se on sellainen hetki viikosta jolloin tapaa tuttuja.
 Täällä on sitten myös naiset. Niitten kanssa olen paljon puhunut.
 Tullut ystäviä noista muista ruokailijoista.
 Yks paikka, missä näkee eri kavereita kuin muuten arkielämässä.
 Kun oli jäänyt työstä, ei ollut samat ystävät, olin juuri eronnutkin
 hiljakkoin.

Keskusteleminen on toisille normaalia seurustelua. Toiset kokevat sen hoitona, keskusteluterapiana, joka auttaa heitä jaksamaan ja pysymään kiinni elämässä.

Se on hyvä, että ihmiset puhuvat keskenään.
 Aloin eristäytyä ihmisistä ja pakottauduin siihen - hyvä, että tein niin,
 koska muuten olisin eristäytynyt. Sitä haki oikein jotain.

Jotkut ruokailuun jo pitkän aikaa osallistuneet ovat ottaneet itselleen tietoisien roolin toimia keskustelukumppanina. Nämä henkilöt ovat omaksuneet itselleen erästä tehtävää, jota varten työttömien ruokailu on alun perin perustettukin. Näiden työttömien ruokailuun osallistuvien kautta keskustelupäivystys hoituu vapaaehtoisesti ja luontevasti vertaisryhmäperiaatetta kauniisti noudattaen.

Minä yritän aina puhua myös niiden uusien kanssa, että ne sais jonkun jonka kanssa pääsis alkuun. Minä tiedän, että monelle se on ainoa hetki, että he saavat jutella jonkun kanssa ja on tärkeä nimenomaan kuunnella.
 Kyllä katseesta näkee, jos kauheen yksinäinen ihminen on. Ni kyl mä käyn istumaan siihen pöytään tai ainakin moikkaamassa.
 Sosiaalinen käyttäytyminen, joka varsinkin miehillä on vähän vaikeata, olen yrittänyt edistää sitä.

6.2 Työttömien ruokailuun osallistuminen aktivoi

Työttömien ruokailussa käyminen aktivoi. Itse tilaisuus ja sinne lähteminen koetaan aktivoivaksi. Matkanteko kirkolle voi olla hyväksi koettu ja tarpeelliseksi huomattu liikuntasuoritus.

Tulee liikuttua.
 Lähtee vähän liikkeelle.
 Kävellään tänne, en jaksa kävellä kävelyn takia - pitää olla päämäärä.

Yhdessä aterioinnin luontainen sosiaalinen vaikutus on ruokailuun osallistuvien kesken hyvin tiedostettu asia ja siitä nautitaan sellaisenaan. On tahdottu tavata saman joukon kesken myös useammin. Työttömien ruokailuun osallistuville järjestettyyn kevätretkeen on lähdetty mukaan sankoin joukoin.

Keväisin on järjestetty linja-autokeikka, niihin oon osallistunut, ne ovat mukavia ja mielenkiintoisia.

Työttömien ruokailun merkittävin aktivoiva vaikutus näkyy niissä pysyväistyöttömissä, jotka perustivat keskenään kokkikerhon. Ideasta kuultuaan Kalevan seurakunnan diakoniatyö tuki kerhoa tilojen ja elintarvikehankintojen muodossa. Nykyään ryhmä toimii itsenäisesti seurakunnan tarjoamissa tiloissa maanantaisin. He ovat olleet yhteydessä myös A-killan kanssa kutsuen uusia jäseniä toimintaterapian keinoin toimivaan joukkoonsa.

Viisi tuli täältä kokkikerhoon, on sitten toinenkin ryhmä.
Kokkikerho on syntynyt työttömien ruokailun yhteydessä, me olemme vertaisryhmä.

6.3 Työttömien ruokailuun osallistuminen tuo sisältöä elämään

Edellä on todettu, että työttömien ruokailuun osallistuminen on aktivoinut ja lisännyt vuorovaikutusta. Työttömien ruokailuun osallistuminen on myös tuonut mielekästä sisältöä elämään. Hengelliset aiheet voivat olla esillä keskusteluissa, joita käydään ruokapöydissä. Niitä voi siirtyä pohtimaan myös yläkerran seurakuntasalissa pidettävään hartauteen. Hartaus on muodoltaan sellainen, että se mahdollistaa myös keskustelun.

Just sellanen sopiva puolen tunnin hartaushetki missä paljon saadaan keskustella. Se on ollut oikein minun mieleen. Miehet varsinkin tykkää tällaisesta, että saa osallistua.

Hengellisten keskustelujen lisäksi ruokailuun osallistuneet ovat kokeneet ruokailun olleen heille väylä kokea seurakunnan yhteyttä uudella tavalla. Heille ruokailun kautta saatu tieto ja rohkaisu tulla mukaan seurakunnan muuhunkin toimintaan on ollut portti

seurakunnan aktiiviseen jäsenyyteen. Tämän kokemuksen mainitsi jokainen haastateltava omalla tavallaan. Toinen ilmaisee asian siten, että seurakunnan eri toimintoihin osallistuminen on lisääntynyt. Toiset kertovat, että ovat kokeneet hengelliset asiat syvemmin. Työttömien ruokailu on tuonut heidän elämäänsä uutta sisältöä.

Toimin itse ja emännän kanssa on käyty kirkossa.

Olen seurakunnan vapaaehtoisia.

Huomasin, että mun ei kannata olla aina poissa. Tästä tuli mulle sellanen yhteisö.

Aikaisemmin se oli vaan semmonen harrastus, mutta se on kasvanut nyt oikeen sellaseksi isommaksi – sellaseksi uskoksi.

Tämä on poikunut niinku lisää, tulee käytyä täällä ehtoollisella. Käyn näissä tilaisuuksia, joita täällä on, vuoden mittaan. Olen samalla kiinnostunut näistä kaikista. Aikaisemmin se oli sellaista satunnaista, eikä aina tullut niitä asioita mietittyäkään.

Elämän sisällön kannalta on merkittävää, että työttömien ruokailu on mieluinen tilaisuus, johon koetaan tultavan vapaasti ja ihmisarvo säilyttäen. Haastateltavat antavat tilaisuudesta ja sen tutuksi tulleesta henkilökunnasta mairittelevan positiivisen palautteen. Henkilökunta kohtaa heidät yksilöllisesti ja iloisesti. Palaute on kauttaaltaan niin myönteinen, että on hankala löytää aineistosta muuta moitetta kuin toiveen, että ruokailu järjestettäisiin useammin. Tällekin toiveelle sen esittäjä itse osaa antaa ymmärtävän selityksen. Pelätään, etteivät vapaaehtoisten voimavarat riittäisi kahden viikoittaisen soppalounaan tekemiseen ja tarjoamiseen.

Emännät ovat aina hyvällä tuulella.

Sais tietekin laajentaa - siis useammin.

Yks lisää ainakin aluksi.

Ystävällistä porukkaa ruuanlaittajat ja ne. Kiitos, kun jaksavat tällaista järjestää.

Tapahtuman yleisissä arvioinneissa haastateltavat antavat suuren arvon tilaisuuden vapaalle ja avoimelle hengelle, joka tulee erityisesti esiin maininnoissa, joissa verrataan tätä Kalevan ev.lut. seurakunnan järjestämää työttömien ruokailua muiden yhteisöjen vastaaviin toimintoihin, joita Tampereen keskusta alueella järjestävät muutkin hengelliset yhteisöt työttömille ja vähävaraisille ruoka-avun merkeissä. Kalevan seurakuntaa pidetään ihmisarvoa kunnioittavana ja ilman hengellistä painostusta toimivana tahona.

Poikkeuksena toisiin järjestäjiin niin täällä ei pakoteta siihen hartauteen, vaan se on vapaaehtoinen. Se tuo tulosta juuri tällainen lähimmäisrakkaus mikä tässä on.

River-seurakunnassa jouduin jonottamaan - ruokakassia ei saanut kuin ½ tuntia Raamatulla päähän hetken jälkeen.

6.4 Työttömien ruokailuun osallistuminen helpottaa arkea

Edullinen lämmin ateria on suuri helpotus arkipäivään. Nälkä ei vaivaa enää sinä päivänä, eikä taloustilanne ei järky, koska kustannus on vain 1,50 euroa. Ruokailijat pitivät kaikki ruuan laatua hyvänä ja iloitsivat maistuvasta ruokailunautinnosta. Jotkut arvioivat ruoan olevan nimenomaan parempaa kuin mihin heidän omat keittotaitonsa olisivat yltäneet.

Ei tarte ku syödä!

Tämä ei ole liian kallis - on niin pienet tulot.

Mä en ole kovin hyvä ruuanlaittaja, joten musta on hyvä, että saa tulla miehen kanssa tänne ja saa kunnon ruokaa.

En ole naimisissa. Kun käyn täällä, niin ei tarvitse laittaa ruokaa sinä päivänä.

7. POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Tutkimuksen eettinen tarkastelu

Kalevan seurakunnan diakoniatyön johtavalta viranhaltijalta Anna-Leena Mansukoskelta ja diakoniapastori Jukka Kuusistolta pyydettiin lupa tutkimuksen tekemiseen. Heille kerrottiin, että tutkimusta ei tehdä arvioimaan seurakunnan toimintaa, vaan tutkimuksen on tarkoitus kuvata työttömien ruokailuun osallistuvien kokemuksia yksilöinä. Seurakunnan käyttöön luvattiin antaa tutkimuksesta kopio. Sitä arvioimalla seurakunnassa voidaan niin tahdottaessa miettiä, voidaanko työttömien ruokailuun osallistuvien tarpeisiin vastata jatkossa yhä kokonaisvaltaisemmin.

Tämän tutkimuksen suurin eettinen haaste oli riittävän objektiivisuuden säilyttäminen tutkimuksen aikana, koska tutkija on tutkimuksen viitekehukseen kuuluvan Kalevan seurakunnan viranhaltija. Asian tiedostaminen tutkijan toimesta nähtiin takaavan riittävän objektiivisuuden. Tutkija ei myöskään toimi työttömien ruokailussa työnsä puolesta eikä diakonian viranhaltijana. Vaikka tutkijan työtilat sijaitsevat Kalevan kirkossa, hän vältti puolen vuoden ajan ennen tutkimushaastattelujen tekemistä näyttäytymistä kirkon tiloissa työttömien ruokailun aikana.

Toinen haaste oli tutkimuksen haastateltavien valitsemisessa. Suhteessa haastateltaviin toimittiin tasapuolisesti ja avoimesti. Huolehdittiin, ettei tutkimuksen tekemisestä tiedoteta ketään työttömien ruokailun ruokailijaa, ennen kuin haastatteliija esittää yhteisen ja yleisen kutsun tulla haastateltavaksi ruokailusalissa 25.3.2010. Kaikille mahdollisille haastateltaville kerrottiin samat tiedot mm. se mitä, haastattelu koskee (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Diakoniatyön viranhaltijat olisivat halutessaan voineet valita haastatteluun ns. hyvät tyypit, mutta tätä ei tehty. Kaikki, joilla oli hyviä tai huonoja kokemuksia, joista tahtovat kertoa olivat yhtä tervetulleita haastatteluun. Haastateltaville ei luvattu eikä annettu haastateltavaksi tulemisesta mitään etua tai palkkiota.

7.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Kuten Tuomi ja Sarajärvi toteavat (2009, 102) ovat sisällönanalyysissä käytetyt tulkinnan säännöt ja objektiivisuus jatkuvan keskustelun alainen ongelma. Tutkimuksen valmistumista seurasivat opinnäytepajan opiskelutoverit, opponentti Petri Ranta ja opettajat Eija Noppari ja Jukka-Pekka Fabrin. Valitun menetelmän sopivuutta arvioitiin ennen tutkimuksen aloittamista perusteellisesti. Teemahaastattelu ja niiden tuloksista tehtävä sisällön analyysi nähtiin tarkoituksenmukaisena ja sopivana työtapana. Joskus haastattelukysymysten antaminen tiedonantajalle etukäteen pohdittavaksi on Tuomen ja Sarajärven mukaan (2009, 73) hyvä menettely. Tätä ei pidetty tarpeellisena, koska tahdottiin kuulla kysymysten herättämät ajatukset ja vaikutelmat tuoreina ilman ajan kanssa pohtimalla harjoiteltuja vastauksia. Koska tutkimuksen tarkoituksena oli antaa ääni työttömien ruokailuun osallistuville, olisi strukturoitua haastattelua ollut liian kankea menetelmä. Avoin haastattelu hylättiin menetelmänä siksi, että pelättiin sen antavan liian rönsyilevän aineiston, jota olisi hyvin työlästä analysoida. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan (2001, 48) teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu on avoimuudessaan lähellä syvähaastattelua. Teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Tähän ajatteluun sopi hyvin myös ajatus tietoisuuden kehän käytöstä. Metsämuurosen mukaan (2006, 115) teemahaastattelu sopii erityisen hyvin tilanteisiin, joissa kohteina ovat arat aiheet tai joissa halutaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita: arvostuksia, ihanteita ja perusteluja. Teemahaastattelun avulla kerätty aineisto on tutkimuksellisesti kattava, vaikka vastaajien lukumäärä on melko pieni. Kaikki nämä seikat olivat vahvistuksena sille, että tässä tapauksessa teemahaastattelu olisi paras tiedon keruun tapa. Ainoa asia, joka olisi voinut aiheuttaa teemahaastattelusta luopumisen, oli Tuomen ja Sarajärven väite (2009, 74) haastattelusta kalliina ja aikaa vievänä aineistonkeruumuotona. Aikaa viiden haastattelun tekemiseen ei paljoa kulunut, eikä se kallistakaan ollut, kun sen teki itse ilman ulkopuolista maksullista apua.

7.3 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkija lähti tutkimuksensa alussa liikkeelle ylimalkaisesti työtön-käsitteestä tiedostaen käsitteen moni-ilmeisyyden. Kaikki työttömät eivät esimerkiksi välttämättä ole

vähävaraisia. Hän voi olla vielä ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan piirissä tai omistaa omaisuutta, josta kertyvillä tuloilla voi kompensoida mahdollisesti tilapäisen palkkatulottoman kauden. Kun haastateltaviksi ilmoitautui vain kroonisesta työttömyydestä kärsineitä, tutkimuksessa rajattiin puhe työttömistä lähinnä pitkäaikaistyöttömyyteen ja kun todettiin, että vähävaraisuuden teemat olivat haastattelututkimukseen osallistuvilla arkipäivää, niin tutkimuksen viitekehykseen otettiin vähävaraisuuden sekä 1990-luvun alun laman seuraukset oikeutettuun polttopisteeseen.

Tutkijalle sukeltaminen haastattelujen ja lähdemateriaalin avulla työttömyyden tuomiin haasteisiin oli oman ammatillisuuden kannalta silmiä avaava ja hyödyllinen kokemus. Se synnytti oman sisäisen halun kulkea ihmisten rinnalla ja kuunnella, mitä jaettavaa heillä on.

Tutkimus voidaan kiteyttää ajatukseen seuran löytymisestä. Työtön kokee itselleen tärkeäksi yhteisön, jossa saa mahdollisuuden tasa-arvoiseen vuorovaikutukseen. Se oli tutkimuksen mukaan vertaisryhmä ja seurakunta. Myös aktivoituminen ja arjen helpottuminen tuottavat mielekkäitä elämisen tyytyväisyyttä parantavia kokemuksia.

Tutkimuksen tuloksesta kertovan kappaleen otsikoksi valittiin hyvin positiivinen ilmaisu. Voiko satunnaismenetelmällä valittujen viiden haastateltavan kuvaus työttömien ruokailusta olla pelkästään positiivinen? Todennäköisesti ne, joille työttömien ruokailu on jostain syystä ollut henkilökohtaisesti pettymys, eivät tilaisuuteen lainkaan enää osallistu, joten he eivät kuulleet haastattelukutsua. Toisaalta haastattelujen perusteella pitkään toiminnassa mukana olleiden myönteinen kokemus on tuttavien lisääntymisen ja oman roolin vahvistumisen myötä tullut yhä positiivisemmaksi. Sosiaalinen vuorovaikutus tässä yhteisössä edustaa mieluisen harrastuksen tai viihtyisän työyhteisön kaltaista elämänpiiriä. Haastatteluun osallistujat tahtoivat tuoda tämän ilmi ja jakaa tämän kokemuksen haastattelijan ja mahdollisesti diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä tutkivien kanssa.

Edullinen lämmin ateria on suuri helpotus työttömän arkipäivään. Jotkut arvioivat ruoan olevan nimenomaan parempaa, kuin heidän omat keittotaitonsa olisivat yltäneet. Nämä tutkimuksen esiin nostamat kokemukset ovat merkittävä huomio siltä kannalta, että

seurakunnan jakama ruokakassiapu on yleensä sellaista, jonka täydellinen hyödyntäminen vaatii kekseliäisyyttä, kokkaustaitoa ja asianmukaiset keittiötilat ja -välineet. Näitä kaikkia ei jokaisella työttömällä ole.

7.4 Jatkotutkimus- ja kehittämishaasteet

Tutkijan ennakko-olettamus siitä, että työttömiä vaivaa leimautuminen, ei tullut tämän tutkimuksen haastatteluaineistossa esiin. Olisi kiinnostavaa tietää, miksi pitkäaikaistyötön ei koe sitä taakkana. Tämä tutkimus ei tavoittanut niitä, jotka eivät tilaisuuteen osallistu. Heidän joukossaan voisi löytyä heitä, joille leima on vaiva. Tutkimuksen aikainen mediaseuranta paljasti, että ruoka-apu koetaan yhä häpeälliseksi (TV-uutiset 2010b). On mahdollista, että leimaa pelkäävät eivät tule työttömille suunnattuun toimintaan seurakunnassa.

Tutkimustuloksia arvioimalla on mahdollista miettiä, voidaanko työttömien ruokailuun osallistuvien tarpeisiin vastata jatkossa seurakunnan toiminnassa yhä kokonaisvaltaisemmin. Tutkimuksen kuluessa nousi useita kertoja esiin vertaistuen merkitys. Tämän tuen järjestäminen työttömälle seurakunnassa luontevalla tavalla on haasteellista. Alkuperäinen tarkoitus oli luoda toimintaa, jossa seurakunnan diakoniatyöntekijät tai vapaaehtoisvastuunkantajat voivat kohdata ja auttaa työttömiä. Näyttää kuitenkin siltä, että tapaaminen on itsestään muuttunut kohtaamispaikaksi, jonka syvin voima on siinä, että vertaisryhmän jäsenet saavat luontevalla tavalla kohdata toisiaan.

Haastateltavat esittivät suoran toiveen, että työttömien ruokailuun olisi mahdollisuus viikoittain toisenkin kerran. Olisi hyvä jos tätä voitaisiin seurakunnan toimesta arvioida. Toinen kehittämisen suunta on ottaa mallia syntyneen kokkikerhon toimintaperiaatteista ja miettiä, kuinka muuta aktivoivaa ja työttömien omista tarpeista nousevaa toimintaa voisi jatkossa mahdollistaa.

Lähiaikoina 2000-luvun laman seurauksena työttömäksi jääneillä täyttyy 500 päivän mittainen kausi, joka oikeuttaa heidät ansiosidonnaiseen työttömyyspäivärahaan. Seurakunnissa olisi hyvä varautua heidän muuttuvan taloustilanteensa haasteisiin.

LÄHTEET

- Aho, Simo 2004. Kroonisen työttömyyden laajuus, rakenne ja syntytausta. Työpoliittinen tutkimus 261. Helsinki: Työministeriö
- Eerola, Maija 2010. Kalevan seurakunnan vapaaehtoistyöntekijä. Tampere. Henkilökohtainen tiedonanto 4.3.2010.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Juntunen, Elina; Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki 2006. Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:7. Helsinki: Kirkkohallitus
- Kalevan seurakunta 2010. Diakoniatyön esite. Syksy 2010. Tampere: Kalevan seurakunta
- Kalevan seurakunnan diakoniatyön johtokunnan kokouspöytäkirja 16.12.1992
- Kalevan seurakunnan toimintakertomus vuodelta 1993
- Kivessilta, Jenni 2010. MTV3 uutisten nettisivut 24.6.2010. Viitattu 2.9.2010. www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/arkistot/kotimaa/2010/06/1148235
- Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu 1998. Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Julkaistu yhteistyössä Stakesin ja Kansaneläkelaitoksen kanssa. Helsinki: Tammi
- Noppi, Eija 2006. Leiman antajat ja kantajat. Teoksessa Jari Helminen (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee. Jyväskylä: PS-kustannus, 171 - 199.
- Mansukoski, Anna-Leena 2010. Johtava diakonian viranhaltija, Kalevan seurakunta. Tampere. Henkilökohtainen tiedonanto 3.3.2010.
- Metsämuuronen, Jari (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky
- Miller, Sherod; Miller, Phyllis; Nunnally, Elam W. & Wackman Daniel B. 1997. Suhdetaitoja elämän kumppaneille, jotka haluavat päästä irti vanhasta ja oppia jotain parempaa. Tampere: Resurssi

- Ojala, Ossi 1998. Työttömyystyön lyhyt historia Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa Kytkimen artikkelien ja eräiden paikallisten hajatietojen valossa vuosina 1975 - 1994. Teoksessa Ilkka Sipiläinen (toim.) Työssä työttömien kanssa. Helsinki: Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskus (KDYK), 15 - 18.
- Säynätmäki, Tuula 2010. Elinkeino-. liikenne- ja ympäristökeskuksen työllisyysseminaarin 10. - 11.2.2010 PowerPoint-esitys. Viitattu 2.9.2010. http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/D66DDA4C-31F8-4C60-B9F8-A945ECCA388/16118/Kotka_S%C3%A4yn%C3%A4tm%C3%A4ki.pdf
- Tampereen ev.lut. seurakuntayhtymä 2010. Vuosikertomus 2009. Tampere: Tampereen ev.lut. seurakuntayhtymä
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi
- TV-uutiset ja sää. 2010a. Esitetty 30.3.2010 YLE TV1
- TV-uutiset ja sää. 2010b. Esitetty 27.4.2010 YLE TV1
- TV-uutiset ja sää. 2010c. Esitetty 11.8.2010 YLE TV1

LIITE 1

TAULUKKO 1: Sisällönanalyysi haastatteluaineistosta

Työttömien ruokailuun osallistuvan kokemukset ja niille annetut merkitykset		
Alkuperäiset lainaukset	Kokemus	Merkitys
Hetki viikosta jolloin tapaa tuttuja. Paikka, missä näkee eri kavereita kuin muuten arkielämässä. Aloin eristäytyä ihmisistä ja pakottauduin - hyvä, että tein niin, koska muuten olisin eristäytynyt. Minä yritän puhua myös niiden uusien kanssa. Monelle se on ainoa hetki, että he saavat jutella jonkun kanssa ja on tärkeä nimenomaan kuunnella. Kyllä katseesta näkee, jos kauheen yksinäinen ihminen on. Sosiaalinen käyttäytyminen, joka varsinkin miehillä on vähän vaikeata, niin olen yrittänyt edistää sitä.	Tapaan ihmisiä, tuttuja ja ennestään tuntemattomia ja keskustelen heidän kanssaan.	Lisää sosiaalista vuorovaikutusta
Tulee liikuttua. Lähtee liikkeelle. Kävellään tänne, en jaksakaan kävellä kävelyn takia - pitää olla päämäärä. Keväisin on järjestetty linja-autokeikka, niihin oon osallistunut. Viisi tuli täältä kokkikerhoon, on sitten toinenkin vertaisryhmä.	Liikun ja osallistun toisiinkin työttömille tarkoitettuihin tilaisuuksiin.	Aktivoi
Sopiva ½ tunnin hartaushetki missä saadaan keskustella. Miehet tykkää tällaisesta, että saa osallistua. Huomasin, että ei kannata olla poissa, tästä tuli mulle sellanen yhteisö. Toimin itse ja emännän kanssa on käyty kirkossa. Olen Mummon Kammarin vapaaehtoisia. Aikaisemmin se oli vaan semmonen harrastus, mutta se on kasvanut uskoksi. Tämä on poiknut lisää, tulee käytyä ehtoollisella. Aikaisemmin ei tullut niitä asioita mietittyäkään. Emännät aina hyvällä tuulella. Kiitos, kun jaksavat tällaista järjestää. Sais tieteenkin laajentaa - siis useemmin. Poikkeuksena toisiin järjestäjiin niin täällä ei pakoteta siihen hartauteen.	Koen tilaisuuden positiivisena. Saan kokea olevani yhteisön jäsen. Saan kokea olevani seurakunnan jäsen. Toimin seurakunnan jäsenenä. Saan uskoa. Saan miettiä asioita. Olen kiitollinen tilaisuudesta. Tahtoisin sen toteutuvan useammin. Saan osallistua vapaaehtoisesti.	Tuo mieluisaa sisältöä elämään
Ei tarte ku syödä! Mä en ole hyvä ruuanlaittaja, saan kunnon ruokaa. Kun käyn täällä, niin ei tarvitse laittaa ruokaa sinä päivänä. Ruoka on edullista. Tämä ei ole liian kallis - on niin pienet tulot.	Saan maistuvan aterian helposti. Saan syödä edullisesti.	Helpottaa arkea

LIITE 2

Työttömien ruokailun toteuttajat Kalevan seurakunnassa kaudella 2009-2010

Vapaaehtoisvastuunkantajista:

Maija Eerola
Aira Haapaniemi
Eeva Hankala
Erkki Helminen
Ulla-Maija Kauppinen-Perttula
Marita Lehto
Ritva Lieslehto
Veikko Lieslehto

Diakoniatiimistä:

Diakoniapastori Jukka Kuusisto
Johtava diakonian viranhaltija Anna-Leena Mansukoski
Seurakuntaemäntä Leila Tennilä-Piittala

Kuvassa vasemmalta: Anna-Leena Mansukoski, Veikko Lieslehto, Maija Eerola, Ritva Lieslehto, Eeva Hankala, Aira Haapaniemi, Marita Lehto